

توسعه پایگاه داده‌های اطلاعات حاکمیتی؛ زیرساخت اطلاعاتی دولت الکترونیک

کد موضوعی: ۲۸۰

شماره مسلسل: ۹۹۹۶

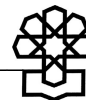
آذر ماه ۱۳۸۸

دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۳	کدام پایگاه داده‌ها ملی یا حاکمیتی است؟
۶	سابقه پایگاه داده اطلاعات ملی در قوانین و مقررات
۱۶	توسعه پایگاه داده‌های مرتبط با هویت افراد
۱۸	برخی از مهمترین پایگاه‌های اطلاعات ملی
۲۱	پرونده الکترونیکی سلامت ملی
۲۲	سیستم ملی اطلاعات بیمه‌ای
۲۲	پرونده ملی آموزش
۲۳	سیستم ملی اطلاعات ناجا
۲۳	سیستم کاداستر ملی
۲۵	پایگاه داده اطلاعات شرکت‌های ثبتی
۲۶	پایگاه داده شرکت‌های تعاونی
۲۶	پایگاه داده اطلاعات حساب‌های متمرکز بانکی
۲۶	پایگاه ملی اصناف کشور
۲۷	پایگاه‌های داده در پیش‌نویس لایحه برنامه پنجم
۲۹	جمع‌بندی
۳۰	منابع و مأخذ

توسعه پایگاه داده‌های اطلاعات حاکمیتی؛ زیرساخت اطلاعاتی دولت الکترونیک

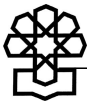
چکیده

یکی از مهمترین زیرساخت‌های توسعه دولت الکترونیک، زیرساخت اطلاعاتی است که در کنار توسعه سایر زیرساخت‌ها نظیر زیرساخت‌های ارتباطی، حقوقی، فرهنگی و نیروی انسانی تحقق اعمال حاکمیت از طریق فناوری اطلاعات را ممکن می‌سازد. بسیاری از فرآیندهای دولتی نیازمند وجود پایگاه‌های داده‌ای هستند که در آن اطلاعات پایه نگهداری شود. وجود این اطلاعات پایه باعث حذف اخذ اطلاعات تکراری و امکان بررسی صحت اطلاعات از طریق راجع ذیربط می‌شود در عمل امکان مهندسی مجدد فرآیندها را با ایجاد و توسعه پایگاه‌های داده اطلاعات هویتی، حقوقی و مکانی فراهم می‌سازد. گزارش حاضر با بررسی وضعیت جاری این پایگاه‌های داده و نیازمندی‌هایی که به واسطه الزام قوانین و نیز برنامه توسعه کشور توصیه‌هایی را برای سیاستگذاران در این خصوص ارائه کرده است.

مقدمه

هر کشوری برای اعمال حاکمیت خود نیازمند تدوین سیاست‌های اجرایی و متعاقب آن بهره‌گیری از کارآمدترین ابزارها برای اجرای آنهاست. در زمان حاضر یکی از مهمترین ویژگی‌هایی که هر حکومت برای اداره بهتر کشور باید داشته باشد سازماندهی نظام اجرایی، اداری و قضایی خود برای دست یافتن به بالاترین بهره‌وری است.

در بند «۴» سیاست‌های کلی نظام به‌درستی به این مهم اشاره شده «تصحیح و اصلاح نظام اداری و قضایی تا رسیدن به وضعی که بتواند برنامه را در جهت هدف‌هایش به‌درستی اجرا کند، به‌وسیله کاستن از حجم، افزودن بر تحرک و کارآیی، به‌کارگیری مدیران لایق، امین و متعهد، تنظیم قوانین مورد نیاز، تعبیه نظام نظارت و پیراستن از عیوب اخلاقی مانند کم‌کاری، رشوه‌خواری، بی‌تفاوتی در انجام وظایف و کاغذبازی در هر گوشه معیوب از آن» ازاین‌رو فناوری اطلاعات و ارتباطات با خاصیت توانمندسازی خود بهترین و مؤثرترین ابزار برای اجرای این بند و اداره کشور است. اهمیت این ابزار تاکنون برای سیاستگذاران مغفول نمانده و به همین دلیل فصل ۵ از قانون مدیریت خدمات کشوری به فناوری اطلاعات اختصاص یافته در عین حال تاکنون رد پای این ابزار در چندین سند قانونی کشور دیده می‌شود.

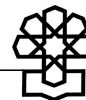
اما برای استفاده از فناوری اطلاعات در اعمال حاکمیت یا به نوعی دولت الکترونیک بحث زیرساخت‌های لازم برای توسعه دولت الکترونیک و آمادگی دولت برای الکترونیکی شدن مطرح می‌شود. درخصوص آمادگی دولت برای الکترونیکی شدن شاخص‌های بسیاری وجود دارد که در بررسی اجمالی می‌توان به شاخص اتحادیه جهانی مخابرات اشاره داشت. در سال ۲۰۰۹ کشور ما رتبه ۶۸ از بین ۷۱ کشور را کسب کرده که نشان از پایین بودن رتبه آمادگی است. از دیگر سو برای توسعه دولت الکترونیک به زیرساخت‌هایی نیاز است که رسیدن آنها به یک سطح مطلوب شرط لازم برای توسعه است.

در بحث زیرساخت‌های لازم پنج دسته زیرساخت مورد توجه قرار می‌گیرد که عبارتند از:
زیرساخت فنی: زیرساخت فنی توسعه دولت الکترونیک شامل دو بخش است اول شبکه ارتباطی مطمئن و امن بین دستگاه‌های اجرایی و شبکه دسترسی به خدمات دستگاه‌هاست و بخش دوم آن مراکز داده که محل نگهداری و پردازش اطلاعات و استقرار برنامه‌های کاربردی ارائه خدمات است که یکی از مهمترین اجزای زیرساخت فنی است.

زیرساخت حقوقی: نحوه فعالیت و فرآیندهای کاری دولت عمدتاً توسط قوانینی مشخص شده‌اند که اسناد کاغذی را به‌عنوان رسانه قابل قبول ارائه خدمت فرض کرده‌اند. اما در دولت الکترونیک جدا از اینکه اسناد الکترونیکی می‌شوند بسیاری از خدمات توسط داده‌ها و اطلاعات الکترونیک که ماهیتی غیرکاغذی دارند، ارائه می‌شوند و لذا قوانین و مقرراتی برای این منظور باید تدوین شود که هم به این فرآیندهای الکترونیکی اعتبار بخشد و هم دولت را برای تسهیل در ارائه این خدمات مهیا سازد. یعنی قوانینی نظیر جرائم رایانه‌ای، آزادی اطلاعات، حمایت از داده، حمایت از مالکیت فکری، حمایت از پایگاه‌های داده، تجارت الکترونیک و مهمتر از آنها استنادپذیری ادله الکترونیک و نیز قوانینی که به‌واسطه آنها ساختار دولت به نحوی سازماندهی شود که از ارائه خدمات برخط حمایت کند.

زیرساخت فرهنگی: مهمترین مانع نرم بر سر توسعه دولت الکترونیک پارادایم حاکم بر رفتار سازمانی کارکنان دولت و نیز مردم (اعم از افراد حقیقی و حقوقی) به‌عنوان متقاضیان خدمت است. در محیط الکترونیک عادت‌ها و رفتارها متفاوت از محیط فیزیکی است و لذا یکی از مهمترین کارهای لازم برای توسعه دولت الکترونیکی فرهنگ‌سازی و آگاهی‌رسانی برای این منظور است.

زیرساخت نیروی انسانی: شیوه ارائه خدمات برخط متفاوت از شیوه سنتی است به همین منظور برای ایجاد و تبدیل خدمت برخط نیازمند نیروی انسانی خلاق و کارآمدی هستیم تا نرم‌افزارهای کاربردی دولت الکترونیک را تهیه و پشتیبانی کند. به‌نظر می‌رسد بخش قابل توجهی از انرژی دولت باید برای آموزش و به‌کارگیری این نیروی انسانی صرف شود. در این خصوص

به واسطه فاصله‌ای که نیروی انسانی تربیت شده توسط دانشگاه‌ها با بازار تقاضا دارد و نیز گران بودن دستمزد نیروهای خبره و باکیفیت این حوزه سختی کار دو چندان می‌نماید.

زیرساخت اطلاعاتی: اما با تحقق حداقل‌های لازم برای چهار زیرساخت قبلی تنها یک شبکه کارآمد با سامانه‌های برخط و نیروی انسانی آماده برای خدمت وجود دارد، خون درون این شبکه تنها داده‌ها و اطلاعات است یعنی مهمترین لایه‌های توسعه دولت الکترونیک لایه اطلاعات است. با وجودی که سال‌های زیادی از حضور رایانه در ادارات می‌گذرد هنوز هم حتی حضور رایانه نتوانسته از انبوه پرونده‌ها و فضای بایگانی سازمان‌ها بکاهد و به بیانی دیگر نمی‌توان پایگاه داده قابل‌اعتمادی که سازمان را بی‌نیاز از مستندات سازد، در این دستگاه‌های اجرایی یافت. البته نمونه‌های قابل توجهی نظیر پایگاه داده سازمان ثبت احوال دیده می‌شود، ولی به دلایل فراوان هنوز پایگاه‌های داده سازمان‌های دولتی به آمادگی لازم برای ارائه خدمات برخط نرسیده‌اند. هنوز بسیاری از سازمان‌ها اطلاعات خود را برای خدمات تک‌منظوره^۱ خود، الکترونیکی و پالایش نکرده‌اند و به دلیل خطاهای زیاد آنها یا به دلیل فقدان به‌روز رسانی مستمر (برخط) یا حتی دوره‌ای، به این پایگاه‌های داده برای ارائه خدمات برخط نمی‌توان اعتماد کرد.

در این گزارش به تبیین خلأها و مشکلات موجود در این زمینه پرداخته می‌شود.

کدام پایگاه داده‌ها ملی یا حاکمیتی است؟

بهترین تعریفی که برای این عبارت می‌توان ارائه کرد بدین شرح است:

«هر پایگاه داده‌ای که اطلاعات آن برای ارائه خدمات و وظایف حاکمیتی دستگاه‌های دولتی ضروری باشد را می‌توان پایگاه داده‌های ملی و حاکمیتی تلقی کرد.»

نظیر: پایگاه اطلاعات هویتی (تولد، ازدواج، طلاق، فوت)، پایگاه اطلاعات کاداستر، پایگاه اطلاعات قضایی (سوابق قضایی، اشخاص حقیقی و حقوقی)، پایگاه اطلاعات شرکت‌ها و تعاونی‌ها، پایگاه اطلاعات صنعت و معدن، پایگاه اطلاعات آموزش، پایگاه اطلاعات سلامت و بسیاری پایگاه‌های اطلاعاتی دیگر. البته برای ساده‌تر کردن می‌توان این اطلاعاتی را که قرار است در این پایگاه داده ثبت، ذخیره و پردازش شود را در بخش‌های زیر دسته‌بندی کرد:

اطلاعات مرتبط با هویت افراد و فعالیت‌ها و خدماتی که در چرخه حیات به افراد ارائه می‌شود: تولد، بیمه، سلامت، آموزش، دارایی‌های نقدی و غیرنقدی، آدرس، نظام وظیفه، سوابق قضایی و انتظامی، حقوق معنوی، گواهینامه‌ها، گذرنامه، ازدواج، طلاق، فوت و

۱. خدماتی که فرآیند ارائه آنها تنها به یک سازمان محدود می‌شود و به اطلاعات و خدمات دیگر سازمان‌ها احتیاجی ندارد.

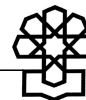
اطلاعات مربوط به فعالیت اشخاص حقوقی و خدماتی که در چرخه حیات ارائه می‌شود: تأسیس، نوع شخص حقوقی، مالکان یا سهام‌داران، مدیران، کارکنان، مجوزهای فعالیت، مجوزهای تولید یا ارائه خدمت، آدرس، دارایی‌ها، سوابق قضایی،... انحلال اطلاعات مکانی: محل و اندازه جغرافیایی، نوع کاربری، سوابق تغییر کاربری، مساحت، نوع زمین، محدوده سیاسی، محدوده منابع طبیعی، تفکیک و تجمیع، پلاک ثبتی، مالک یا مالکان و...

اطلاعات کالا یا خدمت: نوع، مجوز و پروانه، تولید یا ارائه‌کننده، تاریخ تولید، تاریخ انقضا، اجزا یا مراحل، مشخصات فیزیکی و...

البته بسیاری از خدمات نیازمند ترکیبی از اطلاعات پایگاه داده‌های مختلف است. برای مثال ارائه خدمت اخذ گواهینامه نیازمند استعلام هویت فرد از سازمان ثبت احوال، وضعیت نظام وظیفه از ناجا و وضعیت اشتغال به تحصیل از مراکز آموزشی است. البته بسیاری از الزامات خدمات به لحاظ رعایت قوانین موضوعی هستند؛ که به دلیل فقدان هر یک از اطلاعات مورد نیاز به هیچ‌وجه اجرا نمی‌شوند. برای مثال در اجرای قانون راجع به منع مداخله وزرا و نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری مصوب ۲۲ دی‌ماه ۱۳۳۷ مجلس شورای ملی که محل بسیاری از تخلفات و فساد اداری است؛ فقدان اطلاعات لازم برای بررسی، باعث تنزل کیفیت اجرای قانون مزبور شده است. به‌منظور پیشگیری از منع مداخله کارکنان دولت در یک معامله دولتی غیر از صلاحیت‌های عمومی نیازمند استعلام هویت هیئت مدیره و بستگان درجه یک شرکت طرف معامله از سازمان ثبت احوال و استعلام وضعیت اشتغال ایشان و بستگان درجه یک ایشان در سازمان دولتی مناقصه‌گزار است. اما در عمل در معاملات دولتی به دلایل مذکور این روند طی نمی‌شود.

سؤال: اگر یک نهاد نظارتی بخواهد مبتنی بر قوانین جاری کشور و حکم قضایی اطلاعات زیر را تهیه کند چه زیرساخت اطلاعاتی می‌تواند به وی یاری رساند؟

- کلیه بستگان درجه اول سببی و نسبی و سوابق ازدواج و طلاق،
- کلیه دارایی‌های منقول و غیرمنقول وی و بستگان،
- اطلاعات مربوط به وضعیت سلامت جسمی و روانی،
- اطلاعات مربوط به سوابق قضایی،
- اطلاعات مربوط به سوابق بیمه‌ای،
- اطلاعات مربوط به سوابق تحصیلی وی در مدارس، دانشگاه‌ها و حوزه علمیه،
- اطلاعات مربوط به سوابق مالکیت، سهام‌داری و حضور در هیئت مدیره شرکت‌ها و تعاونی‌ها،
- اطلاعات مربوط به سوابق عضویت در اصناف،

- اطلاعات مربوط به سوابق نظام وظیفه،
- اطلاعات مربوط به خروج و ورود قانونی به کشور،
- اطلاعات مربوط به فعالیت‌های بازرگانی و صادرات و واردات،
- اطلاعات مربوط به سوابق محل‌های سکونت،
- اطلاعات مربوط به دارایی‌ها و سوابق مالیاتی،
- و ...

همان‌طورکه ملاحظه می‌شود برای مبارزه با فساد، ویژه‌خواری، جعل و نیز بسیاری معضلات دیگر یک فهرست از اطلاعات مقدماتی فوق اولین اقدام برای تکمیل پرونده است.

همچنان‌که اعتبارسنجی افراد برای اعطای موقعیت‌ها و امکانات سیاسی، مالی و... نیازمند وجود چنین اطلاعاتی است که باید تحلیل‌های فنی و دقیق پس از گردآوری آنها صورت گیرد. اما درحال حاضر گردآوری چنین اطلاعاتی نیازمند ماه‌ها تلاش است که در بسیاری از موارد اطلاعات گردآوری شده نه مستند است و نه کامل، لذا برای پاسخ دادن به چنین ضرورتی، تشکیل این پایگاه داده‌ها اثبات می‌شود. جالب اینکه تمامی پایگاه‌های داده فوق از وظایف حاکمیتی هستند و اگر درحال حاضر بسیاری از دستگاه‌های حاکمیتی از عهده وظایف حاکمیتی خود برنمی‌آیند به دلیل فقدان و عدم به‌روزرسانی مستمر پایگاه اطلاعات موضوع وظایف حاکمیتی خود است. این درحالی است که زیرساخت فنی ارتباطی کشور و نیز برخی زیرساخت‌های اطلاعاتی نظیر کد ملی، کد کالا و کد پستی درحال استفاده است و امکان ایجاد این پایگاه‌های اطلاعاتی را فراهم کرده است.

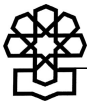
کدام دستگاه‌ها متولی ایجاد این پایگاه داده‌ها هستند؟

هر سازمانی برای انجام بهتر وظایف خود نیازمند سامانه‌های اطلاعاتی است که در یک سیر توسعه و پیشرفت از یک سیستم پردازش فرآیندها (نظیر یک سامانه دبیرخانه یا انبار) شروع می‌شود و در روند توسعه خود به یک سیستم اطلاعاتی استراتژیک سازمانی ادامه می‌یابد.

TPS→MIS→GIS→ERP→DSS→ESS

این درحالی است که در اکثر سازمان‌ها و نهادهای دولتی کشور هنوز یک سیستم یکپارچه مدیریت اطلاعات وجود ندارد چه رسد به سیستم‌های تصمیم‌یار و راهبردی.

اما تقسیم وظایف در دستگاه‌های اجرایی همراه با روند اجرای برنامه‌های توسعه کشور و نیز سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری که مهمترین آنها در سیاست‌های ابلاغی اجرای اصل چهارم قانون اساسی تبلور یافت تغییر می‌کند و از حوزه تصدیگری خارج و به وظایف حاکمیتی متمرکزتر می‌شود. ازاین‌رو بسیاری از دستگاه‌های اجرایی در راستای اجرای وظایف حاکمیتی خود نیازمند ایجاد سیستم‌های اطلاعاتی هستند تا بتوانند در روند توسعه بهترین خدمات

و تعاملات را با سایر دستگاه‌ها داشته باشند.

لذا هر سازمانی که مطابق با قانون مدیریت خدمات کشوری و نیز سایر قوانین موضوعه متولی وظایف حاکمیتی شده است ملزم به تشکیل پایگاه داده‌های خود است. هرچند در یک برنامه راهبردی برخی از این سازمان‌ها به واسطه نقش کلیدی که در ارتباط با فرآیندهای سیاستگذاری عمومی دارند از اولویت بیشتری در این خصوص برخوردارند. نظیر کد ملی که نقش واسطی برای اتصال و هم‌افزایی بسیاری از پایگاه‌های اطلاعاتی که نیازمند احراز هویت افراد هستند را دارد. یا مثال دیگر پایگاه داده اطلاعات مکانی که در ارتباط با سایر اطلاعات می‌تواند انبوهی از خدمات اطلاعاتی را در پی داشته باشد.

سابقه پایگاه داده اطلاعات ملی در قوانین و مقررات

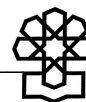
روند رشد محیط اداری و اجرایی کشور همراه با ورود رایانه و مکانیزاسیون در سازمان‌ها باعث حضور پایگاه داده‌های اطلاعات ملی در سوابق قانونی کشور شد. البته مهمترین قانون این بخش قانون مدیریت خدمات کشوری است که در ماده (۴۰) این قانون کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلف به ایجاد و به‌روزرسانی پایگاه‌های اطلاعاتی خود شده‌اند. در این بخش نگاهی اجمالی به این قوانین و مقررات داریم.

قانون برنامه اول توسعه مصوب ۱۳۶۸/۱۱/۱۱ مجلس شورای اسلامی: در تبصره «۳۹» این قانون ایجاد پایگاه داده اطلاعات هویتی توسط سازمان ثبت احوال مورد توجه قرار گرفت و در واقع اولین و مهمترین استفاده رسمی از این کلید واژه در قانونگذاری بود.

تبصره «۳۹» - به منظور ارائه خدمات بهینه هویت و تابعیت و شناخت بهنگام هویت کلیه اتباع ایران در داخل و خارج کشور، با توجه به ضرورت استفاده در برنامه‌ریزی آتی، دولت موظف است نسبت به اصلاح اساسی سیستم ثبت احوال و ایجاد پایگاه مکانیزه اطلاعات جمعیت کشور اقدام نماید»

قانون برنامه دوم توسعه مصوب ۱۳۶۸/۱۱/۱۱ مجلس شورای اسلامی: در تبصره «۵۴» و «۹۵» این قانون طرح کاداستر و پایگاه اطلاعات کار مورد تصریح واقع شد.

تبصره «۵۴» - معادل ده درصد (۱۰٪) درآمدهای واریزی خدمات ثبتی از محل افزایش درآمد ناشی از اجرای لایحه وصول برخی از درآمدهای دولت از محل اعتباری که به همین منظور تحت ردیف خاص در قانون بودجه هر سال منظور می‌شود حداکثر تا مبلغ بیست و پنج میلیارد (۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال در سال علاوه بر اعتبارات پیش‌بینی شده در قانون بودجه سالانه براساس

موافقتنامه‌ای که با سازمان برنامه و بودجه مبادله می‌گردد در اختیار سازمان ثبت اسناد و املاک کشور قرار خواهد گرفت تا جهت تأمین هزینه‌های مربوط به اجرای طرح کاداستر کشور هزینه گردد.

تبصره «۹۵» - وزارت کار و امور اجتماعی موظف است در طول اجرای برنامه اقدامات زیر را انجام دهد، اعتبارات مورد نیاز از محل ردیف‌های مربوطه در بودجه سالانه کشور پیش‌بینی و تأمین خواهد شد:

الف) تشکیل پایگاه اطلاعات کار به منظور تأمین آمار و اطلاعات کار، شامل مشخصات کارگاهی، نیروی کار و دیگر مسائل مورد نیاز».

آیین نامه اجرایی قانون الزام اختصاص شماره ملی و کد پستی برای کلیه اتباع ایرانی مصوب ۱۳۷۸/۲/۱ هیئت وزیران: در این آیین نامه که براساس قانون متناظر آن تنظیم شده است کد ملی و کد پستی مورد توجه قرار گرفته است و براین اساس الزاماتی به شرح زیر به کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی و دستگاه‌های اجرایی صادر شده است.

«ماده (۲)»

کلیه افراد بالای ۱۵ سال سن موظفند پس از اعلام سازمان با در دست داشتن مدارک لازم و برابر زمانبندی، برای دریافت و تکمیل فرم درخواست کارت شناسایی خویش اقدام نمایند.

تبصره - اعتبار اولین کارت شناسایی ملی از تاریخ صدور به مدت ۷ سال است. تغییر اعتبار در دوره‌های بعد بنا به پیشنهاد وزارت کشور و تصویب هیئت وزیران خواهد بود.

ماده (۳)

صاحب کارت مکلف است با تغییر محل سکونت یا تغییر هر یک از اقلام اطلاعاتی کارت شناسایی یا پایان مدت اعتبار کارت، نسبت به تعویض کارت شناسایی ملی خود اقدام کند.

تبصره - با ثبت واقعه وفات هر فرد، کارت شناسایی متوفی باطل و از درجه اعتبار ساقط می‌شود.

ماده (۴)

کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲) قانون موظفند پایگاه‌های اطلاعات خود را به نحوی سامان دهند که هر فرد با شماره ملی و کد پستی در کلیه سیستم‌های اختصاصی مربوط شناخته شود.

تبصره - پایگاه اطلاعات جمعیت سازمان تنها مرجع رسمی اطلاعات افراد به شرح موضوع ماده (۵) این آیین نامه است.

ماده (۵)

سازمان مکلف است نسبت به ابلاغ اطلاعات فردی افراد تحت پوشش دستگاه متقاضی مشتمل بر نام و نام خانوادگی، نام پدر، شماره شناسنامه، محل صدور، تاریخ تولد، سریال شناسنامه، شماره ملی و کد پستی، براساس درخواست بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوط اقدام کند.

تبصره «۱» - سازمان موظف است نسبت به تحویل اطلاعات فردی از طریق پایانه و محیط‌های مغناطیسی و یا براساس روش‌هایی که به تصویب هیئت موضوع ماده (۱۴) این آیین‌نامه می‌رسد اقدام کند.

تبصره «۲» - اولویت تحویل اطلاعات فردی و کد پستی به دستگاه‌های اجرایی توسط هیئت موضوع ماده (۱۴) این آیین‌نامه تعیین می‌شود و حداکثر تا ۶ ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه تحویل اطلاعات فردی و کد پستی به کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲) قانون لازم‌الاجرا است.

ماده (۶)

کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲) قانون موظفند یک سال پس از لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه، نسبت به درج شماره ملی و کد پستی در هرگونه کارت شناسایی اداری یا صنفی یا گواهینامه رانندگی و موارد مشابه اقدام نمایند. ارائه خدماتی که نیاز به کسب اطلاعات فردی دارد موکول به اخذ شماره ملی و کد پستی از متقاضیان است.

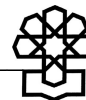
ماده (۷)

به منظور تسریع در ابلاغ شماره ملی و کد پستی و رفع مغایرت‌های احتمالی، قبل از صدور کارت شناسایی ملی سازمان موظف است با همکاری شرکت ظرف سه ماه شماره ملی و کد پستی را از طریق کارت یا نامه رسمی، حاوی مشخصات فردی شامل، شماره ملی، نام، نام خانوادگی، نام پدر و کد پستی ابلاغ کند.

تبصره - سازمان برنامه و بودجه نسبت به تأمین اعتبار اجرای این ماده اقدام‌های لازم را به عمل خواهد آورد.

ماده (۸)

کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی و عمومی مکلفند ظرف یک سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این آیین‌نامه با همکاری شرکت نسبت به جایگزینی کد پستی با کد شناسایی اماکن

متعلق به خود اقدام نمایند.

تبصره - شرکت موظف است اقدام‌های لازم را در زمینه بهنگام‌سازی اطلاعات کد پستی و ارائه آن به سازمان‌ها انجام دهد.

ماده (۹)

شهرداری‌ها و بخشدارهای سراسر کشور موظفند با همکاری شرکت طی سال اول برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، نسبت به نصب پلاک‌های کد پستی ده رقمی در محل ورودی اماکن اقدام نمایند تا جایگزین پلاک‌های شناسایی موجود شود.

تبصره - شهرداری‌ها و بخشدارهای موظفند هر ماه تغییرات اماکن، معابر و ساخت و ساز ساختمان‌ها را به اداره پست محدوده فعالیت خود اطلاع دهند.

ماده (۱۰)

کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی پس از اجرای ماده (۸) این آیین‌نامه مکلفند در هنگام صدور هر نوع کارت، سربرگ اوراق تبلیغاتی، پروانه، گواهینامه و موارد مشابه آن کد پستی ده رقمی را قید نمایند.

ماده (۱۱)

ادارات ثبت اسناد و املاک کشور، دفترخانه‌های اسناد رسمی، دفاتر ازدواج و طلاق، بنگاه‌های معاملاتی و کلیه واحدهای زیربط موظفند در هنگام تنظیم اسناد، نسبت به درج شماره ملی و کد پستی ده رقمی افراد، متعاملین و مورد معامله در اسناد مربوط اقدام نمایند.

ماده (۱۲)

سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است جهت مکانیزه نمودن اطلاعات و اسناد ملکی و ایجاد پایگاه اطلاعات و اجرای طرح کاداستر، شماره ملی مالک یا مالکان و کد پستی ملک را به کار گیرد.

ماده (۱۳)

کلیه دستگاه‌های متقاضی شماره ملی و کد پستی موظفند برابر تعرفه‌هایی که به تصویب هیئت موضوع ماده (۱۴) این آیین‌نامه می‌رسد، هزینه‌های مربوط را پرداخت نمایند.

ماده (۱۴)

به منظور هدایت، نظارت و تهیه زمان بندی اجرایی، دستورالعمل ها و پیگیری موارد زیربط در امر ابلاغ شماره ملی، کد پستی و صدور کارت شناسایی ملی و پایگاه های اطلاعات فردی دستگاه ها، هیئتی مرکب از نمایندگان تام الاختیار سازمان ثبت احوال کشور، سازمان برنامه و بودجه، شرکت پست جمهوری اسلامی ایران و سازمان امور اداری و استخدامی کشور به مسئولیت سازمان برنامه و بودجه تشکیل می شود.

قانون برنامه سوم توسعه مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ مجلس شورای اسلامی: در مواد (۵۹ و ۹۴) ایجاد دو پایگاه داده اطلاعات مالیاتی و بورس هدف گذاری شد.

«ماده (۵۹)

در نظام مالیاتی:

ب) وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است طی سه سال اول برنامه سوم توسعه، نسبت به طراحی و راه اندازی نظام جامع اطلاعات مالیاتی کشور اقدام کرده و با گردآوری و پردازش اطلاعات مربوط به فعالیت های اقتصادی مؤدیان مالیاتی در شبکه فراگیر، روش خوداظهاری را در نظام مالیاتی کشور توسعه و ترویج دهد.

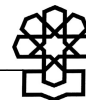
ماده (۹۴)

شبکه رایانه ای بازار سرمایه ایران جهت انجام داد و ستد الکترونیکی اوراق بهادار در سطح ملی و پوشش خدمات اطلاع رسانی در سطح ملی و بین المللی توسط شورای بورس پس از بررسی جامع نظام اطلاع رسانی و مبادله الکترونیکی و هماهنگ با فعالیت های انجام شده در قالب تبصره «۲۶» قانون برنامه پنج ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۹/۲۰ ایجاد می شود. شورای بورس موظف است حداکثر طی مدت شش ماه پس از تصویب این قانون، مقررات لازم در زمینه نوع اطلاعات، نحوه انتشار آنها، هماهنگی های شبکه بانکی کشور را تصویب کند. ضوابط اجرایی داد و ستد الکترونیکی و نحوه برخورد با متخلفین و ایمنی معاملات با پیشنهاد دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.

قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳ مجلس شورای اسلامی: در قانون برنامه چهارم مواد بسیاری به فناوری اطلاعات و ارتباطات اختصاص یافت، لکن در چند ماده به طور خاص ایجاد و توسعه پایگاه های اطلاعاتی ملی مورد توجه قرار گرفت.

قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم و اجرای سیاست های کلی اصل چهارم و چهارم

قانون اساسی

ماده (۹)

به منظور افزایش سهم بخش تعاون در اقتصاد کشور به بیست و پنج درصد (۲۵٪) تا پایان سال ۱۳۹۳، دولت موظف است اقدامات زیر را معمول دارد:

ج) علاوه بر حمایت موضوع بند «ب» این ماده، حمایت‌های زیر در شرکت‌های تعاونی انجام خواهد گرفت

۵. کمک به انجام مطالعات، تهیه طرح، راه‌اندازی بانک اطلاعاتی، تملک و آماده‌سازی اراضی».

«ماده (۲۱)

دولت موظف است سند ملی توسعه بخش‌های صنعت و معدن را با توجه به مطالعات استراتژی توسعه صنعتی کشور ظرف مدت شش ماه از تاریخ تصویب این قانون با محوریت توسعه رقابت‌پذیری مبتنی بر توسعه فناوری و در جهت تحقق هدف رشد تولید صنعتی و معدنی متوسط سالانه یازده و دهم درصد (۱۱/۲٪) و رشد متوسط سرمایه‌گذاری صنعتی و معدنی شانزده و نهم درصد (۱۶/۹٪) به گونه‌ای که سهم بخش صنعت و معدن از تولید ناخالص داخلی از چهارده درصد (۱۴٪) در سال ۱۳۸۳ به شانزده و دهم درصد (۱۶/۲٪) در سال ۱۳۸۸ و صادرات صنعتی از رشد متوسط سالیانه چهارده و هشت‌دهم درصد (۱۴/۸٪) برخوردار شود تهیه و محورهای ذیل را به اجرا درآورد:

د) بهبود و گسترش سیستم‌های اطلاع‌رسانی، توسعه و گسترش پایگاه‌های داده‌های علوم زمین به منظور دسترسی سرمایه‌گذاران و کارآفرینان به اطلاعات مورد نیاز توسط دولت.

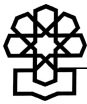
ماده (۳۳)

به منظور نوسازی و روان‌سازی تجارت، افزایش سهم کشور در تجارت بین‌الملل، توسعه صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات، تقویت توان رقابتی محصولات صادراتی کشور در بازارهای بین‌المللی و به منظور گسترش کاربرد فناوری ارتباطات و اطلاعات در اقتصاد، بازرگانی و تجارت در قالب سند ملی بازرگانی کشور، دولت مکلف است:

ط) با تجهیز دستگاه‌ها و واحدهای مربوطه و با رعایت استانداردها و چارچوب نظام بازرگانی و تجارت الکترونیکی، اقدامات لازم را توسط دستگاه‌های یاد شده به شرح زیر انجام دهد:

۱. به روز کردن پایگاه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و ارائه خدمات دستگاه مربوطه در محیط رایانه‌ای و شبکه‌ای.

۲. انجام مناقصه‌ها، مزایده‌ها و مسابقه‌های خرید و فروش کالا و خدمات و عملیات مالی -

اعتباری در محیط رایانه‌ای و شبکه‌های اطلاع‌رسانی.

۳. ایجاد بازارهای مجازی.

۴. انجام فعالیت‌های تدارکاتی و معاملاتی در قالب تجارت الکترونیکی از سال دوم برنامه.

تبصره - قوه قضائیه موظف است شعبه یا شعبی از دادگاه‌ها را برای بررسی جرائم

الکترونیکی و نیز جرائم مربوط به تجارت الکترونیکی و تجارت سیار، اختصاص دهد.

ماده (۵۶)

دولت مکلف است در پایان سال اول برنامه، به منظور شکل‌دهی «منظومه آمار ملی و مکانی کشور» نسبت به تهیه برنامه ملی آمار مبتنی بر اصلاح و تقویت نهاد مدیریت اطلاعات و آمار ملی کشور، استانداردها، ضوابط، تولید و ارائه آمارهای ثبتي، تقویت و ایجاد پایگاه‌های اطلاعات آماری و اطلاع‌رسانی، ارتقای فرهنگ آماری، چگونگی تعامل دستگاه‌ها، راهبری، هماهنگی‌های لازم را انجام و جهت اجرا و عملیاتی نمودن آن طی برنامه اقدام کند.

ماده (۷۲)

دولت مکلف است به منظور توزیع متناسب جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین، باهدف استفاده کارآمد از قابلیت‌ها و مزیت‌های کشور، با استفاده از مطالعات انجام شده، سند ملی آمایش سرزمین مشتمل بر سطوح ذیل را از ابتدای برنامه چهارم به مرحله اجرا درآورد:

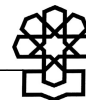
الف) سطح کلان شامل

۴. پایگاه اطلاعات مکانی و جغرافیایی و اسناد تصویری مرتبط».

آیین‌نامه ماده (۷۹) قانون تجارت الکترونیکی مصوب هیئت وزیران، در این آیین‌نامه ایجاد پایگاه اطلاعات ملی کالا و خدمات که یکی از مهمترین پایگاه‌های اطلاعاتی و زیربنای بسیاری از خدمات بازرگانی و تجاری است، اقدام شده است البته چندی بعد با مصوبه‌ای خاص دستورالعمل کامل‌تری برای آن با عنوان آیین‌نامه اجرایی نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و خدمات مصوب ۱۳۸۶/۲/۱۱ هیئت وزیران تنظیم شد.

«۱. وزارت بازرگانی موظف است نسبت به ایجاد و توسعه نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات

شناسه کالا و خدمات (شامل تأمین و توسعه بستر اطلاعاتی زنجیره تأمین ملی کالا، استانداردها، روش‌ها، ابزار و دستورالعمل‌های طبقه‌بندی و کدگذاری کالا جهت دستیابی به زبان مشترک ملی کالا و اطلاعات پایگاه مرکزی داده‌ها و نیز تأمین سازوکار لازم برای طبقه‌بندی و کدگذاری خدمات برای رسیدن به درگاه (پورتال) اطلاع‌رسانی ملی کالا و خدمات) اقدام نموده و هر شش ماه یک بار

گزارش پیشرفت ایجاد و توسعه نظام یاد شده را به هیئت وزیران ارائه دهد».

آیین‌نامه اجرایی نظام مستندسازی و اطلاع‌رسانی مناقصات مصوب ۱۳۸۵/۹/۱ هیئت وزیران؛ بنابر قانون مناقصات و به‌منظور شفاف‌سازی فرآیندهای آن آیین‌نامه‌ای تهیه شد که اجرای دقیق آن می‌تواند باعث کاهش بسیاری از فسادها شود.

«ماده (۱۸)

تهیه و استقرار نظام اطلاع‌رسانی مناقصات

الف) سازمان موظف است حداکثر ظرف مدت شش‌ماه نرم‌افزار مورد نیاز برای ایجاد پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات را برای نخی‌سازی و انتقال اطلاعات معاملات (اعم از مناقصاتی که با رعایت تشریفات و یا از طریق ترک تشریفات انجام می‌شود) در دستگاه‌های موضوع بند «ب» ماده (۱) قانون را تهیه و راه‌اندازی کند، به نحوی که قبل از پایان مهلت یادشده، پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات ایجاد و ثبت و نگهداری اطلاعات در آن امکانپذیر باشد.

ب) راهبری و مدیریت پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات و آموزش دستگاه‌های مرکزی برعهده سازمان و آموزش کارکنان دستگاه‌های مناقصه‌گزار برعهده دستگاه مرکزی مربوط می‌باشد.

پ) مراحل ایجاد و استقرار سامانه اطلاع‌رسانی مناقصات در دستگاه‌های مناقصه‌گزار باید، مستندسازی و ثبت شود».

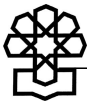
قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ مجلس شورای اسلامی: یکی از قوانین پایه نظام اداری کشور قانون مدیریت خدمات کشوری است. فصل پنجم این قانون برای بهره‌گیری از فناوری اطلاعات به‌عنوان ابزاری توانمند در نظام اجرایی کشور تدوین شده است به‌خصوص ماده (۴۰) این قانون که ایجاد پایگاه اطلاعات ایرانیان و نیز کلیه پایگاه‌های اطلاعات دستگاه‌های اجرایی الزامی شده است.

«ماده (۴۰)

به‌منظور ایجاد زیرساخت اطلاعاتی و تمرکز امور مربوط به استفاده از فناوری اطلاعات در خدمات اداری، دولت موظف است از طریق سازمان ثبت احوال و شرکت پست جمهوری اسلامی ایران و مشارکت کلیه دستگاه‌های اجرایی پایگاه اطلاعات ایرانیان را طراحی، ساماندهی و اجرا کند.

تبصره «۱»- این پایگاه با استفاده از شماره ملی و کد پستی از طریق ساماندهی، هدایت و اتصال داده‌ها و اطلاعات موجود دستگاه‌ها تشکیل می‌گردد.

تبصره «۲»- کلیه دستگاه‌های اجرایی موظفند تا پایان سال ۱۳۸۶ پایگاه‌های اطلاعات داده‌های

مربوط به خود را با استفاده از شماره ملی و کد پستی آماده نمایند.

تبصره «۳» - آیین‌نامه این ماده توسط سازمان تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.
تبصره «۴» - سازمان مسئول پیگیری و نظارت بر حسن انجام تکالیف مصرح در این ماده می‌باشد. هرگونه ارائه خدمات و برقراری ارتباط با مراجعانی که نیاز به شناسایی افراد و آدرس محل استقرار آنها می‌باشد از سال ۱۳۸۸ بدون استفاده از شماره ملی و کد پستی توسط دستگاه‌های اجرایی ممنوع می‌باشد.

ماده (۵۵)

سازمان مکلف است به منظور حفظ سرمایه‌های انسانی و شناسایی افراد واجد شرایط احراز پست‌های مدیریت نسبت به ایجاد بانک اطلاعات مدیران جهت استفاده مقامات و مدیران زیربط اقدام نماید».

آیین‌نامه چگونگی استفاده از خودروهای دولتی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۲۱ هیئت وزیران:

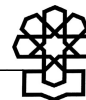
«ماده (۸)

دستگاه‌های اجرایی مکلفند آمار و اطلاعات مربوط به خودروهای در اختیار خود را براساس دستورالعملی که توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و ابلاغ خواهد شد، جهت نگهداری در بانک اطلاعات خودرو به وزارت مذکور ارسال نمایند».

تشکیل کارگروهی با مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزیران بازرگانی به منظور حمایت از صادرکنندگان و رفع مشکلات آنان مصوب ۱۳۸۶/۷/۲۵ هیئت وزیران:

«۷- وزارت بازرگانی مکلف است نسبت به ایجاد و راه‌اندازی بانک اطلاعاتی صادرات کشور به تفکیک کالاهای صادراتی و میزان صادرات اقدام کند».

آیین‌نامه وصول مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول مؤسسات اعتباری (ریالی و ارزی) مصوب ۱۳۸۶/۱۰/۳۰ هیئت وزیران: مبارزه با فساد یکی از مهمترین دغدغه‌های دولت است به خصوص پس از ابلاغ فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری که با گذشت چندسال از آن هنوز این مهم تحقق نیافته است. سوءاستفاده از نظام بانکی یکی از دلایل بروز فساد است که در این آیین‌نامه مورد توجه قرار گرفته است از جمله مواد (۸ تا ۸) آن، که دستورالعملی را برای بانک مرکزی، سازمان ثبت اسناد و املاک، سازمان بورس و اوراق بهادار و وزارت دادگستری تنظیم کرده است.

«ماده (۶)»

وزارت دادگستری مکلف است با همکاری سازمان ثبت اسناد و املاک کشور ترتیبی اتخاذ نماید که دفاتر اسناد رسمی، در تنظیم اسناد رسمی نقل و انتقال اموال منقول و غیرمنقول و وکالت‌نامه‌های مربوط، عدم ممنوعیت معاملات مشمول ماده (۳) را از بانک مرکزی استعلام کند. دفاتر اسناد رسمی از طریق سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به این اطلاعات دسترسی خواهند داشت.

تبصره - بانک مرکزی و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلفند ظرف سه ماه از ابلاغ این آیین‌نامه، امکان تبادل بر خط (ONLine) اطلاعات را فراهم آورند.

ماده (۷)

سازمان بورس اوراق بهادار مکلف است هرگونه خرید سهام مشتریانی که بانک مرکزی اعلام می‌نماید را با ثبت در پایگاه اطلاعات خود غیرفعال سازد. همچنین سازمان مزبور مکلف است کلیه اطلاعات فروش سهام این افراد را نیز به اطلاع بانک مرکزی برساند.

تبصره - سازمان بورس اوراق بهادار و بانک مرکزی مکلفند ظرف سه ماه از ابلاغ این آیین‌نامه، امکان تبادل بر خط اطلاعات را فراهم آورند.

ماده (۸)

بانک مرکزی موظف است ضمن دریافت مشخصات (الزاماً حاوی شماره ملی، کدپستی و کد ثبت شرکت‌ها)، مبلغ، نوع مطالبات بدهکاران (با تأکید بر بندهای «۱» الی «۶» ماده (۳) و مواد (۱۱) و (۱۲) و (۱۳)) و سایر اطلاعات مرتبط با مشتریان را به صورت مستمر از مؤسسات اعتباری دریافت و امکان دسترسی فوری مؤسسات اعتباری به این اطلاعات را فراهم آورد.

قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۲/۱۷ مجلس شورای اسلامی: جدیدترین قانونی که بدین منظور تصویب شده است قانون مالیات بر ارزش افزوده است در این قانون مواد (۲۰)، (۳۰) و (۳۱) پایگاه اطلاعات مالیاتی کشور و پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط مورد توجه قرار گرفته است.

«ماده (۲۰)»

مؤدیان مکلفند، مالیات موضوع این قانون را در تاریخ تعلق مالیات، محاسبه و از طرف دیگر معامله وصول نمایند.

تبصره «۱» - گمرک جمهوری اسلامی ایران مکلف است مالیات موضوع این قانون را قبل از ترخیص از واردکنندگان کالا وصول و در پروانه‌های گمرکی و یا فرم‌های مربوط حسب مورد درج

نماید و اطلاعات مربوط به اشخاص حقیقی و حقوقی مشمول مقررات این قانون را حداکثر به صورت ماهانه به سازمان امور مالیاتی کشور ارائه کرده و امکان دسترسی همزمان سازمان امور مالیاتی کشور به پایگاه‌های اطلاعاتی زیربط را فراهم آورد.

ماده (۳۰)

کلیه بانک‌ها، مؤسسات و تعاونی‌های اعتباری، صندوق‌های قرض‌الحسنه و صندوق تعاون مکلفند صرفاً اطلاعات و اسناد لازم مربوط به درآمد مؤدیان را که در امر تشخیص و وصول مالیات مورد استفاده می‌باشد، حسب درخواست رئیس کل سازمان امور مالیاتی کشور به سازمان مزبور اعلام نمایند. اشخاص مزبور در صورت عدم ارائه اطلاعات و اسناد مذکور مسئول جبران زیان وارده به دولت خواهند بود.

ماده (۳۱)

شهرداری‌ها مکلفند اطلاعات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی خود مربوط به املاک، مشاغل و سایر موارد که در امر شناسایی یا تشخیص عملکرد مالی مؤدیان مورد نیاز سازمان امور مالیاتی کشور می‌باشد، را حسب درخواست رئیس کل سازمان مذکور در اختیار این سازمان قرار داده و امکان دسترسی همزمان سازمان امور مالیاتی کشور به این اطلاعات را در پایگاه‌های اطلاعاتی زیربط فراهم آورند.

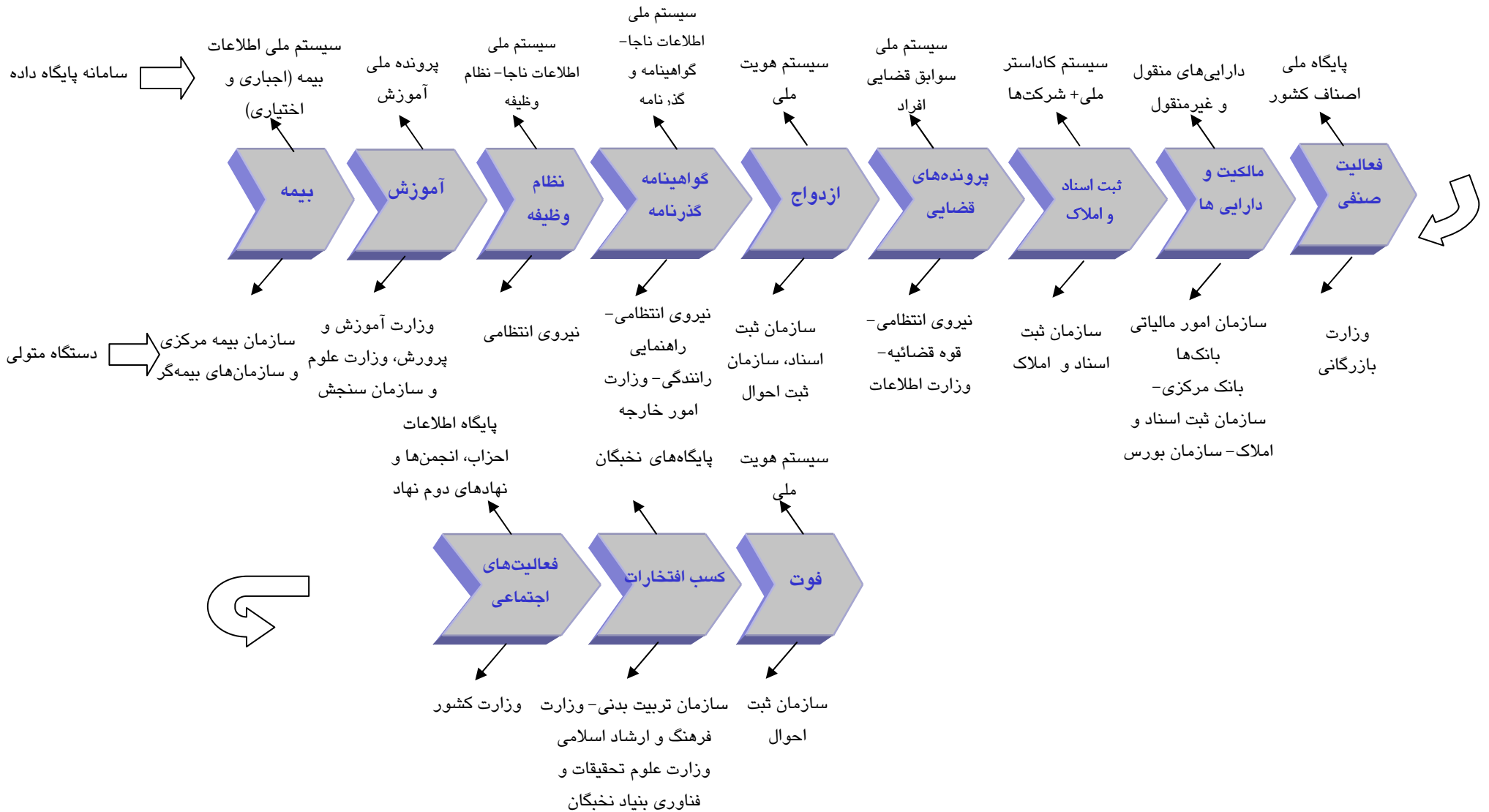
توسعه پایگاه داده‌های مرتبط با هویت افراد

در این گزارش قصد نداریم به چگونگی امکان توسعه سیستم استعلام الکترونیکی و چالش‌ها و موانع اجرای آن بپردازیم، بلکه هدف، دستیابی به طرحی جامع جهت پوشش کلیه اطلاعات مورد نیاز تحت یک سیستم ملی برای یک دوره کامل حیات بشر و در نهایت ارائه راهکارهای لازم جهت چگونگی توسعه و ارتباط این سیستم‌های اطلاعات ملی است.

همان‌طور که قبلاً نیز بدان اشاره شد، رشته اصلی استعلامات در کلیه وقایع مورد بحث و نیز سازمان‌های استعلام‌کننده و نیز مورد استعلام باید کد ملی هر فرد در نظر گرفته شود. در شکل زیر سعی بر آن شده تا به‌طور شماتیک کلیه وقایعی که احتمال وقوع آن در طول دوره حیات فرد رخ داده و در آنها نیاز به استعلام برخی اطلاعات هویتی و شخصی از فرد است نشان داده شود. البته به‌صورت مختصر به سیستم اطلاعاتی مورد نظر و نیز سازمان متولی آن اشاره شده است.

نمودار سامانه‌ها و نهادهای مسئول در چرخه زندگی اشخاص حقیقی

برخی از مهمترین پایگاه‌های اطلاعات ملی

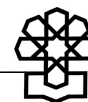
پایگاه اطلاعات ثبت احوال

با شروع ثبت وقایع حیاتی در ایران (از سال ۱۲۹۷ هجری شمسی) جهت دستیابی به اسناد هویتی در بایگانی‌های اسناد سجلی از کلیدی ترکیبی شامل محل صدور شناسنامه، سال صدور و شماره شناسنامه استفاده می‌شد (که محل صدور خود ترکیبی از اداره محل صدور و حوزه‌های شهری، روستایی و ... است). افزایش جمعیت و تغییر در تقسیمات کشوری عامل مهمی در تغییر حوزه‌بندی ادارات ثبت احوال بوده و در مقاطعی کمبود پرسنل مورد نیاز باعث ادغام حوزه‌ها شد.

انتزاع ادارات ثبت احوال از یکدیگر دستیابی به اسناد را بسیار مشکل کرد و در نتیجه موجب غیرممکن شدن ثبت تحولات (بهنگام‌سازی وقایع حیاتی) در اسناد سجلی بسیاری از ادارات ثبت احوال شده است. از طرفی با توجه به اینکه پرونده‌های آموزشی، استخدامی و شغلی، بیمه و سلامت، نظامی، انتظامی و مالیاتی و ... در نظام‌هایی که به نوعی با انسان‌ها سروکار دارند با تکیه به مدارک شناسایی صادر شده از سوی سازمان ثبت احوال کشور به‌وجود آمده و تجربه نشان داده که سازمان‌ها عمدتاً به‌دلیل اشکال در شناسایی افراد در پرونده‌های مختلف قادر به تبادل اطلاعات بین سیستمی نیست. مقدمه ایجاد چنین ارتباط سازمان‌یافته و منظمی بین سازمان‌ها در جهت ایجاد سهولت شناسایی افراد در کلیه سیستم‌هاست که سازمان ثبت احوال با انجام مطالعات وسیع از سال ۱۳۶۸ شماره ملی را به‌عنوان کلید شناسایی ساده و منحصر به‌فرد جایگزین کلید مرکب قبلی برای متولدین کرده است. این شماره را می‌توان یکی از پدیده‌های سیستم نوین ثبت احوال نام برد که باعث خواهد شد ارتباط و پیوند اطلاعاتی منسجم و مستحکم بین سازمان‌ها و افراد به‌وجود آورد و یک فرد با این شماره در کلیه سیستم‌ها شناخته شود و یا به‌عبارت دیگر حلقه ارتباطی روشن و قاطعی بین فرد و کلیه اسناد و مدارک در سیستم‌هاست.

از سال ۱۳۶۸ به بعد، با تنظیم اسناد موالید، تخصیص شماره ملی آغاز و تا پایان سال ۱۳۸۵ حدود ۲۳ میلیون شماره ملی به‌جای شماره شناسنامه به متولدین سال ۱۳۶۸ به بعد با درج در اسناد و شناسنامه آنان تخصیص و ابلاغ شده است و از سال ۱۳۷۹ نزدیک به ۷۲ میلیون شماره ملی به تمامی اسناد تنظیم شده (متولدین قبل از سال ۱۳۶۸) در ثبت احوال به‌وسیله کامپیوتر و به‌صورت اتوماتیک تخصیص داده شده است.

لازم به‌ذکر است قانون الزام اختصاص شماره ملی و کد پستی در تاریخ ۱۳۷۶/۲/۱۷ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. به موجب ماده (۲) این قانون، ابلاغ شماره ملی و کد پستی در قالب صدور کارت شناسایی ملی پیش‌بینی شد و آیین‌نامه این قانون نیز در جلسه مورخ

هیئت دولت مورد تصویب قرار گرفت. ۱۳۷۸ / ۷ / ۸

در مورد ثبت به موقع وقایع حیاتی نیز برابر تبصره ماده (۱۵) قانون ثبت احوال مصوب سال ۱۳۵۵، مهلت اعلام ولادت ۱۵ روز و برابر ماده (۲۵) این قانون مهلت اعلام وفات ۱۰ روز است.

مروری بر اقدامات انجام شده در سازمان ثبت احوال

سازمان ثبت احوال کشور، جهت کاهش فاصله زمانی وقوع تا ثبت، اقدامات مؤثری در سال‌های اخیر به عمل آورده است. این سازمان با تشکیل ستاد پوشش ثبت وقایع حیاتی و کمیته‌های آن در سراسر کشور، روند ثبت به موقع را سرعت بخشیده است.

از جمله اقدامات کلیدی صورت گرفته در سال‌های اخیر، مطرح شدن پروژه‌های تحت عنوان «ارائه خدمات الکترونیک هویت ملی» با در نظر گرفتن موارد زیر در سازمان ثبت احوال است:

- ارائه خدمات الکترونیکی هویت ملی با دقت و سرعت، برای اتباع ایرانی که نیازمند دریافت خدمات مختلف سجلی هستند.

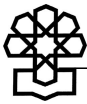
- ارائه خدمات الکترونیکی هویت ملی، برای کلیه دستگاه‌های مورد مراجعه اتباع ایرانی از طریق فراهم آوردن فرصت دسترسی به اطلاعات مورد نیاز با سهولت و به‌طور امن و online به‌منظور احراز هویت مراجعان خود.

- ارائه خدمات الکترونیکی هویت ملی، برای دولت و مراجع تصمیم‌گیری کلان کشور از طریق ایجاد زمینه‌های لازم برای تولید اطلاعات پایه و تحلیل‌های کلان مدیریتی با آمارهای ثبتی اطلاعات بهنگام

- ارائه خدمات الکترونیکی هویت ملی با فراهم آوردن امکان اتصال با شناسه‌ای که بتواند، اطلاعات پایه هویت ملی موجود در پایگاه داده متمرکز را در اختیار دستگاه متقاضی قرار داده و اطلاعات و آمار دستگاه‌های اجرایی مختلف را در جریان دوسویه، حول شماره ملی سازمان داده و تصویر کاملی از وضعیت اتباع ایرانی به دست دهد و بالاخره با در نظر داشتن اینکه این سیستم، ستون فقرات^۱ سیستم‌های دستگاه‌های دولتی و بخش خصوصی بوده و تحقق بسیاری از ثمرات کشور در حوزه ICT خصوصاً دولت الکترونیکی و تجارت الکترونیکی در گرو امکان‌پذیری احراز هویت در فضای نوین اطلاعاتی است.

با توجه به مزایای اتصال به سیستم اطلاعات هویت ملی، هر روز بر شمار دستگاه‌ها و نهادهای متقاضی استفاده از این پایگاه افزوده شد، ولی اجرای آزمایشی برای اتصال سازمان‌های متقاضی به پایگاه با چالش‌ها و مشکلاتی مواجه شد. که برخی از آنها به‌عنوان مثال عبارتند از:

1. back bone

- فقدان خطوط ارتباطی مورد نیاز،

- کمبود دانش فنی در برخی از سازمان‌های درخواست‌کننده ارتباط با پایگاه، درخصوص ارائه راه حلی که بتوان با کمترین هزینه و زمان امکانات لازم را جهت برقراری ارتباط تأمین کرد.

- ساختار سنتی برخی از سازمان‌های دولتی.

در طول سال‌های اخیر در راستای برطرف کردن این مشکلات تلاش‌هایی نظیر افزایش خطوط با سرعت و اصلاح و بهبود پهنای باند ارتباطی، صورت گرفت. در واقع تمامی تلاش‌های صورت گرفته با هدف ارتقا و تسهیل استعلامات مورد نیاز سازمان‌های دولتی بود. در حال حاضر سازمان ثبت دارای ۴ نوع سرویس پاسخ به استعلام‌ها به شرح زیر است:

۱. استعلام‌هایی که از طریق مکاتبه در مورد افراد توسط سازمان‌ها و قوه قضائیه صورت می‌پذیرد.

۲. استعلام‌هایی که از طریق main frame انجام می‌شود که محدود به ادارات ثبت احوال و برخی از سازمان‌ها و نهادهای مرتبط است.

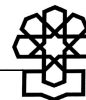
۳. استعلام‌هایی که از طریق client server انجام می‌شود نظیر وزارت امور خارجه، ستاد مشترک و... که در یک نقطه سرویس داده می‌شود.

۴. سیستم طراحی شده استعلام الکترونیکی هویت ملی است که قرار است تدریجاً روش‌های استعلام ذکر شده (۲) و (۳) شود.

البته به منظور راه‌اندازی چنین سیستم استعلام الکترونیکی قبل از هر چیز باید به تعیین مبانی قانونی حرکت در این مسیر، سطوح دسترسی دستگاه‌ها به اطلاعات و نیز امنیت دو دستگاه استعلام‌کننده و پاسخ‌دهنده استعلام پرداخته شود.

فاصله سامانه کد ملی ثبت احوال با سامانه هویت ملی

همان‌طور که پیش‌تر نیز بدان اشاره شد، چرخه زندگی شخص دارای چهار واقعه هویتی است: تولد، ازدواج، طلاق و وفات (البته تغییر جنسیت و تغییر نام از جمله وقایع مرتبط و در مرتبه بعدی است). سامانه‌ای که کلیه این اطلاعات و نیز ارتباطات سببی و نسبی را دارا باشد و بتوان درخت این ارتباطات را به‌عنوان گزارش از آن تهیه کرد را می‌توان سامانه مطلوب هویتی دانست. این سیستم شامل اطلاعات هویتی پایه از افراد است که متولی اصلی آن نیز سازمان ثبت احوال به‌شمار می‌رود. در واقع اولین سیستم اطلاعاتی ملی که پس از تولد فرد اطلاعات مربوط به او را ثبت می‌کند این سیستم است. اولین اقدام اختصاص کد ملی اختصاصی برای فرد است که در واقع تنها کد رهگیری فرد در تمامی سیستم‌های اطلاعاتی در طول حیات خواهد بود. اطلاعات ثبتی شامل کد

ملی، اطلاعات شناسنامه‌ای (مشخصات والدین، تاریخ و محل تولد شامل آدرس و کد پستی ده رقمی) و آدرس است. صدور شناسنامه نیز با توجه به اطلاعات این سیستم و در سازمان ثبت احوال در محدوده زمانی معین در قوانین سازمان، می‌باید صورت گیرد. سایر اطلاعاتی که در طول سیکل حیات فرد به این سیستم اضافه می‌شود اطلاعات مربوط به ازدواج و تولد فرزندان و نیز فوت می‌باشد. لذا وجود دسترسی برای دفاتر ازدواج و طلاق علاوه بر ادارات ثبت، ضروری است. به لحاظ همراه بودن کارت ملی و یا شناسنامه، استعلام از این سیستم تنها در مواقعی که نیاز به تطابق اطلاعات و حصول اطمینان و یا در مواقع عدم حضور شخص انجام می‌شود این سیستم به لحاظ مبنایی بودن آن تقریباً به تمامی سیستم‌های موجود در پایگاه داده‌های ملی متصل خواهد بود.

پرونده الکترونیکی سلامت ملی

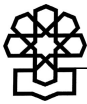
ایجاد سیستم پرونده الکترونیک سلامت ایرانیان در برنامه توسعه چهارم به وزارت بهداشت الزام شده است، لذا این سیستم توسط وزارت بهداشت و درمان و بلافاصله پس از تولد و به ضرورت انجام واکسیناسیون کودک تشکیل و مدیریت می‌شود. در پرونده الکترونیک سلامت هر فرد، همه اطلاعات مربوط به سلامت وی از قبل از تولد یعنی دوران جنینی تا بعد از مرگ برای مباحث پزشکی قانونی درج می‌شود (نظیر انجام واکسیناسیون در دوره‌های مختلف و کلیه پرونده‌های پزشکی شخص در طول حیات مانند بیماری‌ها، داروها، جراحی‌ها و...) است. لذا دسترسی کلیه مراکز درمانی به این سیستم ضروری است.

اطلاعات پرسنلی، تجهیزات و خدمات پزشکی تمامی مراکز بهداشتی و درمانی و نیز اطلاعات مربوط به سلامت هر فرد در این سیستم وجود خواهد داشت و اجرای آن امکان گزارش‌گیری از آخرین وضعیت سلامت و دارو را هر شهر و شهرستان برای تصمیم‌گیری مدیران فراهم می‌کند.

این سامانه به بسیاری از سامانه‌های ملی دیگر مرتبط خواهد بود نظیر پایگاه داده اطلاعات بیمه‌ای، سامانه‌های اطلاعاتی مراکز درمانی، شبکه دارویی کشور، شبکه بانکی کشور، شبکه مراکز بهداشتی و البته بسیاری سازمان‌های دیگر می‌توانند از این سامانه برای خدمات خود بهره‌گیرند نظیر وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، نیروی انتظامی، سازمان انتقال خون سازمان‌های درخواست‌کننده جهت استخدام نیروی انسانی و...

این پروژه با سپری کردن مطالعات اولیه در مراحل تدوین درخواست پیشنهاد به مناقصه

است.

سیستم ملی اطلاعات بیمه‌ای

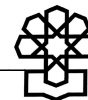
پوشش بیمه‌ای یکی از مهمترین خدمات دولت‌ها به شهروندان خود است و میزان پوشش بیمه‌ای کشور معیاری برای موفقیت کشورهاست. در کشور هم تنوعی از بیمه‌گزاران وجود دارند نظیر سازمان تأمین اجتماعی، سازمان خدمات درمانی، سازمان بیمه نیروهای مسلح و... یکی از معضلات نظام بیمه‌ای کشور عدم پوشش کل کشور به‌ویژه بسیاری از قشر مستضعف جامعه در مقابل بهره‌گیری برخی از چندین پوشش بیمه‌ای است. از آنجا که تمامی کارگزاران انواع مختلف بیمه در دو دسته اتکایی اجباری و اتکایی اختیاری، تحت نظارت بیمه مرکزی عمل می‌کنند؛ لذا متولی اصلی این سیستم نیز بیمه مرکزی خواهد بود. این سیستم شامل اطلاعاتی نظیر نوع بیمه، تاریخ شروع و خاتمه شمول، کارفرما، میزان استفاده از پوشش بیمه‌ای، خدمات اخذ شده و... خواهد بود.

درحال حاضر سازمان تأمین اجتماعی سامانه کارت هوشمند خود را تدارک دیده است و درحال اجرای پایلوت است هرچند آخرین اخبار حاکی از آن است که به جهت تداخل با پروژه وزارت بهداشت طرح متوقف شده است.

پرونده ملی آموزش

این پایگاه اطلاعات به چند بخش تقسیم می‌شود، اطلاعات مربوط به تمامی دوره‌های آموزشی فرد از دبستان تا پایان دوره متوسطه، بخش آموزش‌های فنی حرفه‌ای، آزمون‌های مراکز دانشگاهی و اطلاعات مربوط به تحصیلات دانشگاهی و حوزوی که هر بخش توسط نهاد متولی خود انجام می‌گیرد. البته درحال حاضر بجز آموزش و پرورش که اطلاعات متمرکزی را دارد باقی بخش‌ها هنوز نتوانسته‌اند به یک اتحاد سیاستگذاری و اجرا برسند.

این پایگاه‌ها باید اطلاعات مربوط به مرکز آموزشی هر مقطع و وضعیت تحصیلی فرد را مبتنی بر کد ملی شخص نگهداری کند. درصورت شرکت در آزمون‌های ورود به دانشگاه، اطلاعات تحصیلی فرد توسط سازمان سنجش و یا سایر مراکز آموزش عالی غیردولتی مورد استعلام قرار می‌گیرد. ثبت اطلاعات مربوط به تحصیلات عالی فرد نیز باید در این پرونده درج شود و این دسترسی در اختیار وزارت علوم قرار دارد. بدیهی است کلیه مدارج علمی و پژوهشی کسب شده در طول حیات توسط فرد (جشنواره‌های ملی و بین‌المللی، المپیادها و...) باید در پرونده آموزشی فرد ثبت و نگهداری شود.

سازمان‌های استعلام‌کننده از این پرونده به‌عنوان مثال می‌تواند شامل سازمان‌هایی باشد که جهت استخدام فرد نیاز به تأییدیه مدارک تحصیلی او هستند یا وزارت کشور جهت تأیید صلاحیت فردی که قصد کاندید شدن و شرکت در انتخابات مجلس را دارد و نیز وزارت امور خارجه جهت صدور روادید تحصیلی فرد، سیستم ملی اطلاعات ناجا و

سیستم ملی اطلاعات ناجا

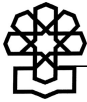
اطلاعات انتظامی به چند بخش تقسیم‌بندی می‌شود. سوابق انتظامی اشخاص حقیقی و حقوقی، سوابق نظام وظیفه، سوابق گواهینامه‌ها، سوابق گذرنامه، سوابق مجوزهای اماکن و سوابق انتظامی اماکن، سوابق خودروها و اجرائیات تخلفات و بسیاری اطلاعات دیگر که در یک زنجیره اطلاعات به هم پیوسته قرار دارند. البته لازم به‌ذکر است برای این منظور وجود کد ملی، کد پستی، کد ملی شرکت‌ها و تعاونی‌ها، کد شناسایی خودرو و متعلقات آن و تنوعی از کدهای ارتباط‌دهنده دیگر از ضروریات این پایگاه اطلاعات ملی و نیز سایر پایگاه‌های داده است.

وجود کدهای شناسایی منحصر به فرد و نیز اطلاعات برشمرده توان تولید تنوعی از گزارشات انتظامی را فراهم می‌کند که به‌منظور احراز اصالت، صلاحیت و ذکر سوابق انتظامی به‌کار می‌روند. در حال حاضر ناجا با راه‌اندازی دفاتر پلیس +۱۰ درصد راه‌اندازی بسیاری از خدمات مبتنی بر این پایگاه داده اطلاعات انتظامی است که در برخی موارد موفق شده، ولی پروژه کارت هوشمند سوخت نشان داد برای داشتن یک پایگاه داده قابل اعتماد ملی هنوز راه زیادی باقی است و کشور باید برای این منظور سرمایه‌گذاری کند.

زیرسیستم‌های مربوط به سوابق قضایی افراد را می‌توان دادگاه‌ها، نیروی انتظامی (کلانتری‌ها)، زندان‌ها و وزارت اطلاعات تعریف کرد. با توجه به اینکه میزان محرمانگی اطلاعات این سیستم نسبت به سایر سیستم‌ها بالاتر است، لذا تعیین دسترسی‌ها به آن نیز از حساسیت بالاتری برخوردار است.

سیستم کاداستر ملی

کاداستر به سیستمی اطلاق می‌شود که هدف آن تعیین محدوده‌های تعریف شده در قانون، همراه با اطلاعات توصیفی آن محدوده‌هاست. این محدوده می‌تواند یک قطعه زمین، محدوده جغرافیایی، محدوده طبیعی و یا محدوده مرزهای سیاسی کشور باشد. سابقه کاداستر در قوانین و مقررات و

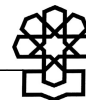
سیاستگذاری‌های کشور به قبل از انقلاب برمی‌گردد و هر ساله اعتباراتی برای ایجاد و توسعه این سامانه اطلاعات مکانی که از پایه‌ای‌ترین پایگاه‌های داده کشور است هزینه شده است. یکی از وظایف قانونی سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، اشراف کامل بر حدود واقعی املاک، مستحقات و اراضی در کشور است تا بتواند پایه و اساس تثبیت و استقرار مالکیت مشروع صاحبان املاک را فراهم و میزان اراضی بایر و موات شهری و موقوفات را تعیین کند و برای حصول به آن، به نظامی نیازمند است که اطلاعات هندسی جامع از محدوده کلیه املاک کشور را همراه با شماره هر ملک، مشخصات مالک و حدود حقوق مالک در ملک را به‌طور کامل به‌نحوی در اختیار داشته باشد که امکان بازنگری پیوسته مجموعه اطلاعات میسر باشد تا بتواند وظایف خود را با دقت و سرعت و صحت کامل انجام دهد. این نظام را با توجه به تعاریف موجود کاداستر می‌نامند.

در سال ۱۹۹۴، کمیسیون ۷ فدراسیون بین‌المللی نقشه‌برداران، چشم‌اندازی برای کاداستر مدرن در بیست سال آینده ترسیم کرده که به کاداستر ۲۰۱۴ معروف است. طبق این گزارش، چشم‌انداز کاداستری تهیه شده در این کمیسیون به‌طور کامل تغییرات نقش دولت‌ها در جامعه، رابطه رو به تغییر انسان و زمین، تأثیر شگرف فناوری روی اصلاحات کاداستر، نقش رو به تغییر نقشه‌برداران در جامعه و نقش روزافزون بخش خصوصی در عملیات کاداستر را مورد بررسی و تأکید قرار داده است. لازم به‌ذکر است، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور نیز در نظر دارد طرح بهینه‌سازی سیستم کاداستر در ایران را با الهام گرفتن از اصول کاداستر ۲۰۱۴ بنا کنند.

طرح کاداستر ایران، در سال ۱۳۶۸ هجری شمسی با تصویب نمایندگان مجلس شورای اسلامی و در زیر مجموعه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تأسیس شد. بر این مبنا طرح کاداستر در سال ۱۳۶۹ با تشکیل شورای فنی کاداستر کار مطالعاتی خود را آغاز کرد. این شورا مقدمات طرح کاداستر و مطالعات اجرایی و تعیین خطوط کلی در مورد ابزارهای مورد نیاز کاداستر، هزینه‌های مربوطه و برنامه زمان‌بندی آن را برای عملیات کاداستر مورد بررسی قرار داده و مقرر کرد که طرح کاداستر در ایران در یک دوره بیست و پنج‌ساله که شامل پنج دوره پنج‌ساله می‌گردد اجرا شود.

طرح کاداستر در حال حاضر در ۱۸ استان کشور در حال فعالیت بوده و نقشه یکپارچه‌سازی شده شهرهای استان‌های ایلام، زنجان و قزوین آماده شده است. شایان ذکر است، این عملیات در استان کرمانشاه به‌غیر از شهر کرمانشاه و نیز در برخی از شهرهای سایر استان‌ها به اتمام رسیده است.

آنچه در این گزارش از کاداستر انتظار می‌رود این است که قابلیت جستجوی مالکان زمین و

ساختمان‌ها را با توجه به کد ملی مالک و نیز کد پستی داشته باشد تا از طریق این سیستم بتوان اطلاعات مربوط به بخشی از دارایی‌های افراد را در قالب اطلاعات مکان نگهداری کرد. در حقیقت اطلاعات مالکیت حقوقی افراد باید قابل بررسی در این سیستم باشد.

در حال حاضر با وجود تمام تلاش‌های صورت گرفته این طرح با کمبود منابع و خلأ قانونی برای تنظیم ضوابط آن مواجه است.

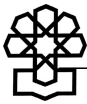
پایگاه داده اطلاعات شرکت‌های ثبتی

بر اساس اصل چهل و چهارم قانون اساسی اقتصاد کشور به سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی تقسیم شده است، دستگاه‌های دولتی مبتنی بر اساسنامه خود تأسیس شده و بخش خصوصی و تعاونی مبتنی بر قوانین و مقرراتی که حدود و وظایف و اختیارات آنها را در کنار ضوابط تنظیم کرده است شکل می‌گیرند. بخشی از بخش خصوصی کشور، زیر مجموعه قانون تجارت به فعالیت می‌پردازند که تنوعی از شرکت‌ها را در برمی‌گیرد.

پایگاه داده اطلاعات شرکت‌ها جزء پایگاه‌هایی است که توسط سازمان ثبت اسناد و املاک ایجاد و مدیریت می‌شود. اطلاعاتی که باید در این سیستم ثبت شود عبارتند از: نام کامل شرکت، نوع شرکت از سهامی و ضمانتی و مختلط و غیره، اسامی و آدرس اعضای هیئت مدیره و مالکان سهام، مرکز اصلی شرکت و آدرس صحیح آن، تابعیت شرکت، مقدار سرمایه شرکت در تاریخ تقاضا، آخرین بیلان، محل و تاریخ ثبت شرکت، آدرس شعب و تعیین میزان سهام اعضا در صورت سهامی بودن و بسیاری از اطلاعات دیگر.

ارتباط این سیستم باید با سازمان امور مالیاتی کشور (وزارت امور اقتصادی و دارایی)، سیستم ملی نقدینگی افراد و سیستم سوابق قضایی (در قوه قضائیه)، سیستم اطلاعات انتظامی و سایر پایگاه‌های اطلاعاتی نظیر بانک‌ها، بیمه‌ها و غیره برقرار شود.

اگر نگاهی به صفحات آگهی‌های روزنامه‌ها بیاندازیم می‌بینیم خلأ وجود یک سامانه خدماتی متمرکز باعث تنوعی از جرائم مربوط به حوزه شده است. از جعل عنوان شرکت‌ها گرفته تا ثبت زنجیره‌ای و با هویت جعلی شرکت‌ها. فقدان این پایگاه اطلاعاتی و سامانه ارائه خدمات آن یکی از زیر بناهای فساد در کشور است.

پایگاه داده شرکت‌های تعاونی

همان‌طور که گفته شد بنابر اصل چهل و چهارم قانون اساسی بخش دیگری از اقتصاد کشور را بخش تعاونی تشکیل می‌دهد که بنابر سیاست‌های اجرایی اصل چهل و چهارم قانون اساسی و نیز قوانین برنامه گسترش باید توسعه یابد. نظیر پایگاه داده شرکت‌ها این بخش هم نیازمند اطلاعاتی به همان تنوع است البته جالب توجه اینکه در حال حاضر این پایگاه داده راه‌اندازی و قابلیت ارائه برخی خدمات را دارد. لکن لازم است تا ضمن تکمیل اطلاعات، امکان ارتباط با سایز پایگاه‌های اطلاعاتی مرتبط برای آن فراهم شود.

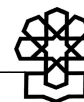
پایگاه داده اطلاعات حساب‌های متمرکز بانکی

این سیستم توسط بانک مرکزی ایجاد و مدیریت می‌شود. شامل اطلاعات مربوط به حساب‌های دولت و حساب‌های بانکی اشخاص حقیقی و حقوقی در بانک‌های دولتی و خصوصی، میزان نقدینگی افراد، گردش مالی ایشان، اعتباراتی که دریافت کرده‌اند، اوراق بهاداری که خریداری کرده‌اند و اطلاعاتی از این دست است.

با وجود اینکه سیستم بانکی کشور در زمینه استفاده از رایانه و سیستم‌های اطلاعاتی رشد خوبی داشته و از پیشتانزان است و با راه‌اندازی شبکه شتاب و ساتنا برخی از کاستی‌های خدمات مورد نیاز پوشش داده می‌شود، لکن هنوز بسیاری از زیرسیستم‌ها و اطلاعات لازم برای گزارش‌های مدیریتی و نیز نهادهای نظارتی مهیا نشده است. جالب توجه اینکه با دستوری که از سوی دولت برای ایجاد سیستم متمرکز حساب‌های قرض‌الحسنه داده شد بسیاری از مشکلات مربوطه به این نوع خدمات بانکی مرتفع گشت و امروزه دیگر کسی نمی‌تواند دو بار از این تسهیلات برای ازدواج استفاده کند. به همین منظور ایجاد حساب‌های متمرکز و خدمات اطلاعاتی و بانکی قابل ارائه یکی از مهمترین دغدغه‌های مدیریت اقتصادی کشور است. وجود سامانه پایگاه داده اطلاعات حساب‌های بانکی هم گامی در جهت مبارزه با مفاسد اقتصادی است و هم بهره‌وری سرمایه را در کشور بالا می‌برد.

پایگاه ملی اصناف کشور

بخش دیگری از اقتصاد کشور که شامل شرکت‌های تعاونی، شرکت‌ها و بسیاری از مشاغل دیگر می‌شود در بخش تشکل‌های صنفی ساماندهی شده است. اصناف ایران در حال حاضر بزرگ‌ترین

تشکل اقتصادی در کشور محسوب می‌شوند که رقمی بیش از ۱۷ درصد از کل تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده‌اند.

طبق قانون نظام صنفی مصوب مجلس شورای اسلامی، در شهرهای واجد شرایط، تشکیلاتی به نام مجمع امور صنفی در دو دسته (تولیدی - خدمات فنی) و (توزیعی - خدماتی) براساس وظایف و قوانین تعریف شده تشکیل می‌شود. ریاست کمیسیون نظارت بر سازمان‌های صنفی را وزارت بازرگانی برعهده دارد.

لذا متولی اصلی ساماندهی اطلاعات افرادی که به فعالیت صنفی می‌پردازند، تحت پایگاه ملی اصناف، وزارت بازرگانی خواهد بود.

ابتدا باید زیرسیستم‌های این پایگاه که شامل هر صنف است تعریف شود (مانند صنف نانوایان، اتحادیه تاکسی‌رانی و...) سپس اطلاعات تنها آن دسته از افرادی که در صنف مورد نظر دارای مجوز فعالیت و یا جواز کسب هستند در هر زیرسیستم درج خواهد شد. اطلاعات باید شامل مشخصات فرد، شماره و تاریخ ثبت جواز و یا کارت بازرگانی (جهت صادرات و واردات)، محل فعالیت، سابقه بیمه، مالیات و تخلفات صنفی باشد.

ارتباط این پایگاه باید به صورت برخط با سازمان امور مالیاتی، بیمه مرکزی، وزارت کار و امور اجتماعی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و گمرک، جهت پوشش کلیه فعالیت‌های اقتصادی اصناف از اقدام صورت گرفته در داخل تا امور مربوط به صادرات و واردات، پیش‌بینی شود.

پایگاه‌های داده در پیش‌نویس لایحه برنامه پنجم

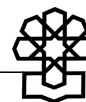
بررسی مواد پیش‌نویس لایحه برنامه پنجم توسعه نشان از درک این موضوع توسط دولت می‌دهد. جدول زیر گویای نحوه و نوع نگاه برنامه به این موضوع است.

جدول فهرست مواد لایحه برنامه پنجم در خصوص پایگاه‌های داده اطلاعات حاکمیتی

شماره ماده	متولی	موضوع	زمان اجرا
ماده (۴۹)	وزارت بهداشت	استقرار سامانه پرونده الکترونیکی سلامت ایرانیان و سامانه‌های اطلاعاتی مراکز سلامت در هماهنگی با پایگاه ملی مرکز آمار ایران و با همکاری کلیه مراکز سلامت اعم از دولتی و غیردولتی	؟
ماده (۵۴)	وزارت رفاه	مرجع رسمی جمع‌آوری کلیه آمار و اطلاعات آسیب‌های اجتماعی و اعلام عندالاجتضاء، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی است	-
ماده (۶۱) بندهای «الف» و «ب»	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	توسعه شبکه ملی اطلاعات امن و پایدار با پهنای باند مناسب، اتصال کلیه دستگاه‌های مذکور در ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری به شبکه ملی اطلاعات و اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی	؟

شماره ماده	متولی	موضوع	زمان اجرا
	دستگاه‌های مذکور در ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری	خود را با رعایت استانداردهای لازم	
ماده (۶۱) بند «و»	معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور	ایجاد زیرساخت ملی داده‌های مکانی (NSDI) در سطوح ملی تا محلی توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی	؟
ماده (۶۱) بند «ز»	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با همکاری سازمان نقشه‌برداری	ایجاد پایگاه اطلاعات حقوقی املاک توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است با همکاری سازمان نقشه‌برداری کشور و سایر دستگاه‌های ذیربط تا پایان برنامه	تا پایان برنامه
ماده (۶۱) بند «ط»	وزارت بازرگانی	گسترش سامانه الکترونیکی امن معاملات املاک و مستغلات در سطح کشور توسط وزارت بازرگانی	؟
ماده (۶۶)	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	ایجاد پایگاه اطلاعاتی شرکت‌ها و مؤسسات ثبت شده با ذکر مشخصات مالک یا مالکین، اعضای هیئت مدیره و شماره کد ملی آنها، با قابلیت جستجو و دسترسی همگانی تا پایان سال اول برنامه	تا پایان سال اول برنامه
ماده (۶۸) بند «الف»	دولت (آیین‌نامه اجرایی این ماده، به پیشنهاد معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و وزارت بازرگانی و بانک مرکزی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید)	ایجاد و گسترش سامانه الکترونیک معاملات دستگاه‌های اجرایی از جمله مزایده‌ها، مناقصه‌ها، قراردادها، استفاده از منابع مالی خارجی و مشارکتی، قابل دسترسی برای عموم با رعایت اصل رازداری در قراردادها، به استثنای موارد طبقه‌بندی شده	حداکثر تا پایان سال اول برنامه
ماده (۶۸) بند «ب»	دولت (آیین‌نامه اجرایی این ماده، به پیشنهاد معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و وزارت بازرگانی و بانک مرکزی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید)	راه‌اندازی و تکمیل نظام مدیریت اطلاعات قراردادهای خارجی و فراهم کردن امکان دسترسی دستگاه‌های نظارتی به آن	حداکثر تا پایان سال اول برنامه
ماده (۱۱۰)	دولت با مشارکت کلیه مؤسسات پولی، مالی، سازمان امور مالیاتی و سایر سازمان‌ها و	تکمیل سامانه جامع تبادل اطلاعات مشتریان با مشارکت کلیه مؤسسات پولی، مالی، سازمان امور مالیاتی و سایر سازمان‌ها و شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی که اطلاعات مورد نیاز سامانه فوق را در اختیار دارند	در سال اول برنامه

شماره ماده	متولی	موضوع	زمان اجرا
	شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات عمومی		
ماده (۱۹۸)	سازمان اوقاف	ایجاد بانک اطلاعات جامع موقوفات	سال اول برنامه
ماده (۱۲۱)	سازمان بورس و اوراق بهادار	ایجاد پایگاه اطلاعاتی مدیران بازار سرمایه کشور	در سال اول برنامه
ماده (۱۲۷)	دولت	توسعه نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و خدمات ایران (ایران کد) به منظور ایجاد نظام منسجم و یکپارچه تبادل اطلاعات	

جمع‌بندی

همان‌طور که گفته شد یکی از مهمترین زیرساخت‌های توسعه دولت الکترونیک زیرساخت اطلاعاتی است. با وجود اینکه در زمینه زیرساخت‌های ارتباطی توفیق بسیاری کسب کرده‌ایم و توانسته‌ایم در بسیاری از شاخص‌ها نظیر تلفن ثابت و همراه و نیز شبکه فیبر نوری بسیاری از اهداف برنامه را محقق کنیم، اما در زمینه آنچه باید در این شبکه عظیم اطلاعاتی جابجا شود و ارزش‌افزوده ایجاد کند ضعف‌های بسیاری وجود دارد. ارائه هر خدمتی باید مبتنی بر اطلاعات درست باشد و بهره‌گیری از فناوری اطلاعات برای ارائه خدمات برخط نیازمند این اطلاعات است، تا با جاری کردن آنها در شبکه ارتباطی امن و مطمئن و باعث رشد بهره‌وری کلیه عوامل تولید شده و با شفاف‌سازی و نیز امکان دسترسی به گزارشات نظارتی و مدیریتی برخط جلوی ناکارآمدی‌ها و آنچه بدان فساد می‌گوییم را بگیرد.

نبود این زیرساخت اطلاعاتی باعث شده تا در زمینه دولت الکترونیک در بسیاری از شاخص‌های جهانی روند نزولی را در مقایسه با رشد سایر کشورها داشته باشیم و این درحالی است که هنوز نتوانسته‌ایم از ثروت خدادادی نفت و منابع زیرزمینی طوری بهره بگیریم که در صورت فقدان آنها، زیرساخت‌هایی مهیا برای مواجه شدن با اقتصاد بدون نفت را داشته باشیم. بسیاری از اقداماتی که در این خصوص انجام می‌گیرد به واسطه ناهماهنگی با سایر دستگاه‌های مرتبط مشمول اتلاف زمان و هزینه شده و به جهت عدم توفیق در پاسخگویی به نیازهای جاری کشور به تدریج مستهلک می‌شوند. کارت هوشمند سوخت یکی از اقداماتی است که اهمیت و صرفه اقتصادی وجود این پایگاه‌های داده و سامانه‌های کاربردی مبتنی بر آنها را نشان می‌دهد. مروری بر قوانین و مقررات کشوری نشان از درک اهمیت موضوع پایگاه‌های داده نزد سیاستگذاران را می‌دهد، ولی این درک و توجه هنگام تخصیص منابع به واسطه قابل لمس نبودن

اطلاعات همیشه با بی‌مهری مواجه شده است.

به همین منظور توجه به موارد زیر برای ایجاد زیرساخت اطلاعاتی دولت از مهمترین اقداماتی است که دولت باید انجام دهد.

۱. ایجاد کار گروهی برای مدیریت و نظارت بر ایجاد و توسعه و تکمیل این پایگاه‌های داده اطلاعات حاکمیتی و تعیین نهادی با قدرت تأثیرگذاری بالا نظیر معاونت مدیریت و منابع انسانی رئیس‌جمهور به‌عنوان متولی و سیاستگذار اصلی.

۲. تعیین جایگاهی برای مدیریت اطلاعات نظیر ارتقای مرکز آمار به مرکز ملی اطلاعات.

۳. تجمیع پروژه‌های موازی برای مدیریت در مصرف همه منابع مرتبط با این حوزه اعم از اعتبارات، نیروی انسانی و امکانات فنی و تعیین متولی و دستگاه‌های همکار هر پروژه.

۴. تمرکز در قانونگذاری در زمینه مجوز و تکلیف ایجاد و تکمیل این پایگاه‌های داده اطلاعات حاکمیتی به‌خصوص در قانون برنامه پنجم.

۵. ابلاغ دستورالعمل حفظ امنیت، محرمانگی و ضوابط دسترسی و استعلامات از پایگاه‌های داده حاکمیتی با رعایت آیین‌نامه امنیت فضای تبادل اطلاعات مصوب هیئت وزیران.

۶. تدوین لایحه قانونی حمایت از پایگاه‌های داده.

۷. بهره‌گیری نرم‌افزارهای مدیریت بانک‌های اطلاعاتی که مشمول تحریم نیست و نیز با داشتن قابلیت متن باز، ریسک امنیتی آن کاهش یابد.

۸. تدوین یا اصلاح قوانین و مقررات به‌منظور ابلاغ دستورالعمل‌هایی برای به‌روزرسانی دائمی اطلاعات این پایگاه‌های داده حاکمیتی و نیز تنظیم قوانینی برای مجازات متخلفین از این ضوابط.

منابع و مآخذ

۱. منشی‌زاده، محمد اسماعیل. گزارش پروژه سازمان ثبت احوال کشور، ارائه خدمات الکترونیکی هویت ملی، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۵.

۲. زلیکانی، امیرحسین و مهدی فقیهی. گزارش بررسی عملکرد دفاتر پلیس + ۱۰، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۷.

۳. فتحیان، محمد. گزارش مفاهیم، ضرورت‌ها و روش‌های ارزیابی آمادگی الکترونیکی، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۶.

۴. پیش‌نویس لایحه برنامه پنجم توسعه، معاونت نظارت راهبردی ریاست‌جمهوری، ۱۳۸۸.

۵. قوانین و مقررات، قابل دسترسی در پایگاه حافظه قوانین Tarhomajlis.ir.

۶. پوراسماعیل، حسن. گزارش ارزیابی فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران به کمک شاخص‌های بین‌المللی و زیرساخت، مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۷.

شماره مسلسل: ۹۹۹۶

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: توسعه پایگاه داده‌های اطلاعات حاکمیتی؛ زیرساخت اطلاعاتی دولت الکترونیک

نام دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین

تهیه و تدوین: رضا باقری اصل

همکار: خدیجه حسنلو

ناظر علمی: —

متقاضی: محمدابراهیم نکونام (نایب رئیس کمیسیون اصل نودم قانون اساسی)

سروراستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۸/۹/۱۴